

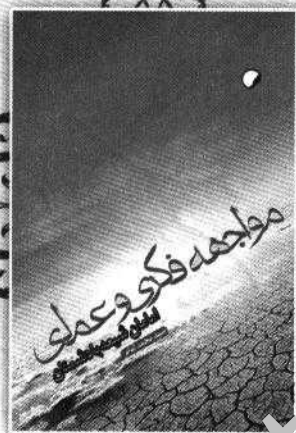
مواجهه فکری و عملی

امامان شیعه با دشمنان

سید محمد امام

نشر ادیان

امام، سید محمد، ۱۳۶۱ -

مواجهه فکری و عملی امامان شیعه با دشمنان / سید محمد امام. - قم: نشر ادیان، ۱۳۹۳.

۳۱۹ ص. - (نشر ادیان؛ ۱۰۸).

ISBN: 978-600-7598-02-3

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیما.

نمایه.

۱. ائمه اثنا عشر، سیاست و حکومت. ۲. دشمنان، جنبه‌های مذهبی، اسلام. ۳. اثنا عشر، فضایل.

الف. سید محمد امام. ب. نشر ادیان. ج. عنوان.

۲۹۷/۹۵

BP ۳۶/۵/الف ۷۶ م ۸

۱۳۹۳

۳۶۰۴۷۹۳

کتابخانه ملی ایران

مواجهه فکری و عملی امت شیعه با درمندان

● تالیف: سید محمد امام

● ناشر: نشر ادیان (وابسته به دانشگاه ادیان و مذاهب)

● نوبت چاپ: اول، زمستان ۱۳۹۳

● چاپ: نگارش

● شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

● قیمت: ۱۳۰۰۰ تومان

● شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۹۸-۰۲-۳

حق چاپ و نشر محفوظ است.

● مراکز پخش:

قم، پردیسان، روی بروی مسجد امام صادق(ع)، دانشگاه ادیان و مذاهب.

تلفن: ۱۳ - ۳۲۸۰۲۶۱۰ (۰۲۵)، نمابر: ۳۲۸۰۳۱۷۱ (۰۲۵)

تهران، خ انقلاب، بین خ ابوریحان و فلسطین، بن بست مهارت، پلاک ۱

طبقه زیرین، پکتا (پخش کتب اسلامی و انسانی) تلفن: ۶۶۹۷۳۲۰۳ (۰۲۱)

www.urd.ac.ir press@urd.ac.ir www.adyan-eshop.ir

فهرست مطالب

۱۳	 سن ناظر
۱۵	 مقدمه
۱۷	 الگوهای مزاجی پادشاهان
۱۷	 ۱. بعد سیاسی
۱۸	 ۲. بُعد نظامی و امنیتی
۱۹	 ۳. بُعد اقتصادی و مالی
۱۹	 ۴. بعد اخلاقی
۲۰	 ۵. دعا و نیایش
	فصل اول: مصادیق دشمنان سیاسی و مواجهه با آنان
۲۴	 مصادیق دشمنان سیاسی امامان شیعه علیهم السلام
۲۴	 ۱. بنی امیه
۲۶	 ۲. اصحاب جمل (ناکثین)
۲۹	 ۳. خوارج (مارقین)
۲۹	 الف) خوارج در زمان امیرالمؤمنین علیه السلام
۳۱	 ب) خوارج در زمان امام حسن مجتبی علیه السلام
۳۲	 ۴. بنی عباس
۳۷	 مواجهه‌ی کلی امامان شیعه علیهم السلام با دشمنان سیاسی
۳۷	 الف) مدارا

۱. معنای لغوی مدارا..... ۳۷
۲. مدارا در قرآن..... ۳۹
۳. تفاوت مدارا با مداهنه..... ۴۰
۴. مدارای ائمه با دشمنان..... ۴۲
- ب) تقیه..... ۴۳
۱. معنای لغوی تقیه..... ۴۴
۲. معنای اصطلاحی تقیه..... ۴۵
۳. تقیه در قرآن..... ۴۶
۴. تقیه در روایات..... ۴۷
۵. تقیه امامان شیعه روشی برای حفظ مکتب..... ۴۸
۶. بررسی رابطه مدارا و تقیه..... ۵۰
- ج) پیکار..... ۵۰
- د) غیبت..... ۵۰
- فصل دوم: مواجهه‌ی فکری و عملی امیرالمؤمنین، امام حسن و امام حسین علیهما السلام با دشمنان سیاسی
۱. مدارای امیرالمؤمنین علیه السلام با خلفای راشدین..... ۵۴
- الف) عوامل داخلی..... ۶۰
- ب) عوامل خارجی..... ۶۳
۲. پیکار با اصحاب جمل (ناکثین)..... ۶۶
۳. پیکار با قاسطین..... ۶۷
۴. پیکار با خوارج (مارقین)..... ۶۹
- مدارای امام حسن مجتبی علیه السلام با معاویه..... ۷۱
- الف) سیاست داخلی..... ۷۱
- ب) سیاست خارجی..... ۷۲
۱. مدارای امام حسین علیه السلام با معاویه..... ۷۴

الف) وفاداری به پیمان صلح امام حسن علیه السلام با معاویه.....	۷۴
ب) زیست دینی معاویه.....	۷۵
۲. پیکار امام حسین علیه السلام با یزید.....	۷۸
الف) لزوم خودداری از بیعت با یزید.....	۷۸
ب) دعوت مردم کوفه.....	۷۹
ج) امر به معروف و نهی از منکر.....	۸۰
فصل سوم: مواجهه‌ی فکری و عملی امام سجاد، امام باقر و امام صادق علیهم السلام با دشمنان سیاسی	
نگاهی گذرا به زندگی سیاسی امام سجاد علیه السلام	۸۶
مواجهه‌ی فکری و عملی امام سجاد علیه السلام با دشمنان.....	۸۸
۱. فعالیت‌های پنهانی در پیش تقیه.....	۸۸
۲. خرید برده و کناره‌گیری آنان پس از آموزش تعلیم دینی.....	۹۰
۳. مواجهه‌ی فکری با دشمنان را دعا و مناجات.....	۹۱
نقش اخلاق در مواجهه‌ی امام سجاد علیه السلام با دشمنان.....	۹۳
نکته‌ی پایانی بخش امام سجاد علیه السلام	۹۴
نگاهی گذرا به زندگانی سیاسی امام باقر علیه السلام	۹۶
مقدمه‌ای پیرامون مواجهه‌ی فکری و عملی امام باقر علیه السلام با دشمنان.....	۹۸
مواجهات کلی امام باقر علیه السلام با دشمنان سیاسی.....	۱۰۱
الف) نهی از همکاری با حکومت طاغوت (هنگام عدم ضرورت).....	۱۰۱
ب) تشویق به موعظه‌ی سلطان ستمگر (در صورت امکان).....	۱۰۲
ج) همکاری با دشمنان سیاسی برای حفظ هم‌بستگی در برابر غیرمسلمانان.....	۱۰۳
مواجهه‌ی فکری و عملی امام محمد باقر علیه السلام با هشام بن عبدالملک.....	۱۰۴
۱. مواجهه‌ی مستقیم امام محمد باقر علیه السلام با هشام بن عبدالملک.....	۱۰۵
الف) ماجرای احضار امام محمد باقر علیه السلام به شام.....	۱۰۵
ب) دفاع امام باقر علیه السلام از اهل بیت علیهم السلام در برابر هشام.....	۱۰۷

۲. مواجهه‌ی غیر مستقیم ۱۱۰
- الف) حفظ شیعیان از افتادن به دام هشام بن عبدالملک ۱۱۰
- ب) پردم‌داشتن از جنایت هشام در به شهادت رساندن امام باقر علیه السلام ۱۱۲
- نگاهی گذرا به زندگانی سیاسی امام صادق علیه السلام ۱۱۳
۱. مواجهه‌ی فکری و عملی امام صادق علیه السلام با دشمنان تا پیش از خلافت منصور عباسی ۱۱۴
۲. مواجهه‌ی فکری و عملی امام صادق علیه السلام با منصور دوانیقی ۱۱۷
- فصل چهارم: مواجهه‌ی فکری و عملی امام کاظم علیه السلام تا امام زمان علیه السلام با دشمنان سیاسی
- نگاهی گذرا به زندگانی سیاسی امام موسی کاظم علیه السلام ۱۳۰
۱. مواجهه‌ی فکری و عملی امام کاظم علیه السلام با منصور دوانیقی ۱۳۱
۲. مواجهه‌ی فکری و عملی امام کاظم علیه السلام با مهدی عباسی ۱۳۲
۳. مواجهه‌ی فکری و عملی امام کاظم علیه السلام با هادی عباسی ۱۳۶
۴. مواجهه‌ی فکری و عملی امام کاظم علیه السلام با هارون الرشید ۱۳۷
- الف) مواجهه‌ی مستقیم امام کاظم علیه السلام با هارون ۱۳۹
- ب) مواجهات غیر مستقیم ۱۵۳
- نگاهی گذرا به زندگانی سیاسی امام رضا علیه السلام ۱۵۹
۱. مواجهه‌ی فکری و عملی امام رضا علیه السلام تا پیش از خلافت مأمون ۱۶۰
۲. مواجهه‌ی فکری و عملی امام رضا علیه السلام با مأمون ۱۶۴
- الف) واکنش امام رضا علیه السلام در برابر سفر به خراسان ۱۶۴
- ب) واکنش امام رضا علیه السلام در برابر پیشنهاد خلافت و ولایت ۱۶۷
- ج) برخورد‌های امام رضا علیه السلام با مأمون پس از پذیرش ولایت ۱۷۳
- اقرار مأمون به نیاتش در نشست‌های خصوصی ۱۷۳
- نگاهی گذرا به زندگانی سیاسی امام جواد علیه السلام ۱۷۸
۱. چگونگی برخورد مأمون با امام جواد علیه السلام ۱۷۹
۲. مواجهه‌ی فکری و عملی امام جواد علیه السلام با مأمون ۱۸۴
۳. مواجهه‌ی فکری و عملی امام جواد علیه السلام با معتصم عباسی ۱۸۹

نگاهی گذرا به زندگانی سیاسی امام هادی علیه السلام	۱۹۴
۱. مواجهه‌ی کلی امام هادی علیه السلام با دشمنان.....	۱۹۵
الف) تأکید بر تقیه.....	۱۹۵
ب) صدور دستور کمک نکردن شیعیان به حکومت عباسی.....	۱۹۷
ج) شبکه‌ی ارتباطی وکالت.....	۱۹۷
۲. اجتهاد فکری و عملی امام هادی علیه السلام با متوکل.....	۱۹۸
الف) تقیه در برابر متوکل.....	۲۰۰
ب) پناه بردن به خدا از شر متوکل.....	۲۰۱
ج) رها کردن حکیمانه‌ی امام برای رهایی از شر متوکل.....	۲۰۲
د) حفظ شیعیان از سوء قصد متوکل.....	۲۰۴
هـ) پشتیبانی از شیعیان شتمندیده در دوران متوکل.....	۲۰۵
نگاهی گذرا به زندگانی سیاسی امام عسکری علیه السلام	۲۰۶
مواجهه‌ی فکری و عملی امام عسکری علیه السلام با دشمنان.....	۲۱۰
الف) شبکه‌ی گسترده‌ی وکالت.....	۲۱۰
ب) تدابیر امنیتی امام عسکری علیه السلام و شیعیان.....	۲۱۳
ج) حفظ امام زمان علیه السلام از سوء قصد دشمنان.....	۲۱۴
امام زمان علیه السلام	۲۱۸
دلایل غیبت امام زمان علیه السلام	۲۱۸
۱. نداشتن تعهد در برابر سرکشان.....	۲۱۸
۲. بیم جان.....	۲۲۰
۳. آماده نبودن مردم.....	۲۲۱
فصل پنجم: مصادیق دشمنان فرهنگی و مواجهه‌ی فکری و عملی امامان شیعه علیهم السلام با آنان	
مصادیق دشمنان فرهنگی امامان شیعه علیهم السلام	۲۲۶
۱. خوارج (مارقین).....	۲۲۶
الف) علت پذیرش حکمیت.....	۲۲۷

۲۲۸	ب) حکم قرار دادن رجال در امر دین.....
۲۲۹	ج) کافر شدن مرتکب گناه کبیره.....
۲۳۱	۲. عثمانیه.....
۲۳۶	الف) تحریف لفظی.....
۲۳۷	ب) تحریف معنوی.....
۲۴۰	۱. به وجود آمدن فرقه ضالهی وهابیت.....
۲۴۰	۲. کم رنگ شدن معارف امامان شیعه.....
۲۴۴	۳. غالیان نفوذی.....
۲۴۶	عوامل.....
۲۵۰	اباحی: بی غایان، نسبت دادن آن به احادیث امامان علیهم السلام.....
۲۵۲	دشمنی غالیان نفوذی با اصحاب ائمه علیهم السلام.....
۲۵۴	نقش غالیان نفوذی در استیلا و کشاندن جامعه‌ی اسلامی.....
۲۵۵	الف) مواجهه‌ی فکری و عملی امامان شیعه با خوارج.....
۲۶۳	ب) مواجهه‌ی فکری و عملی امامان شیعه با عثمانیه.....
۲۶۳	۱. توییح و سرزنش افراد عثمانیه.....
۲۷۰	۲. تکذیب روایات جعلی عثمانیه.....
۲۷۴	ج) مواجهه‌ی فکری و عملی امامان شیعه علیهم السلام با غالیان نفوذی.....
۲۷۶	۱. تکذیب غالیان نفوذی.....
۲۷۸	۲. نفرین و لعن غالیان نفوذی.....
۲۷۸	۳. صدور فرمان محاصره‌ی همه جانبه‌ی غالیان نفوذی.....
۲۸۰	۴. فرمان کشتن غالیان نفوذی.....
۲۸۱	۵. ردّ عقاید غالیان نفوذی و بیان عقاید صحیح.....
۲۸۳	منابع
۲۸۳	کتاب.....
۲۹۷	مقالات.....

سخن ناشر

امامت محوری در ندیشه شیعه که وجه ممیز تشیع در دیگر فرق و مذاهب کلامی است، انضام می‌کند که شیعیان در همه باورها و رفتارهایشان، امامان خود را الگوی خویش قرار دهند؛ زیرا آنها انسان‌های کامل و اسوه‌های بی‌همتایی هستند که از صدر اسلام نه تنها اصحاب، یاران و شیعیان از ایشان بهره‌مند می‌شدند، بلکه بسیاری از مسلمانان نیز در آن روزگار پرفراز و نشیب، ایشان را الگوی خود می‌دانستند. جهت‌گیری‌های روحی و معنوی امامان علیهم‌السلام در جامعه اسلامی به مثابه طبیبان ماهری بود که نقش بسزایی در درمان امراض روحی مردم و نشر فرهنگ و معارف الهی ایفا می‌نمود و ایشان را به سوی اندیشه اسلام ناب محمدی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وآلهم‌وسلم هدایت می‌کرد.

در عصر کنونی نیز که عصر نبرد فرهنگ‌هاست، هر مکتبی که بتواند با بهره‌گیری از شیوه‌های مؤثر تبلیغ، به نشر ایده‌های خود پردازد، در این عرصه پیشتاز بوده و بر اندیشه جهانیان اثر خواهد گذاشت.

برای یک شیعه ملتزم و هر شیعه پژوه ژرفاندیش ضروری است که موضع و موقف امامان شیعه علیهم السلام در قبال همه دگراندیشان را بشناسد. عرضه درست، کارشناسانه، منطقی و استوار فرهنگ ائمه اطهار علیهم السلام می تواند جلوه های ماندگار میراث خاندان رسالت و پرچمداران بیداری، حرکت و معنویت را در معرض دید جهانیان قرار دهد و دنیای خسته از بهائت مدرن، خودکامگی جهانخواران و فرهنگ های ضد اخلاق و سنائیت را در آستانه «عصر ظهور»، تشنه حکومت جهانی امام عصر ارواح فدا سازد.

اینک نشر ادیان خرسند است که یکی از محصولات پژوهشی خود را پیرامون امامان شیعه علیهم السلام با عنوان «مواجهه ی فکری و عملی امامان شیعه علیهم السلام با دشمنان» که - صل زحمات محققانه جناب آقای سید محمد امام است را تقدیم شما مخاطبان گرانقدر نماید. امید است که این اثر و آثاری از این دست بتواند نه بریر درستی از گوشه ای از سیره ی امامان شیعه علیهم السلام به دست دهد و آن را برای تقرب به تشیع راستین که اخلاق و اعتدال را در کنار هدایای گرن و انسان سازی در بردارد، بگشاید. ان شاء الله تعالی

مقدمه

امامان شیعه، جنبش بنان دینی پیامبر ﷺ بوده و پس از انبیاء حجت‌های خدا بر روی زمین به شمار می‌آیند و زمین هیچ‌گاه از این حجت‌ها خالی نبوده و نخواهد بود. شخصیت آن‌ها به گونه‌ای است که حتی از دیدگاه مخالفانشان نیز ممتازترین انسان‌ها به شمار می‌آیند. آنان پس از رسول اکرم ﷺ در دنیا و آخرت بر روی زمین می‌باشند و سعادت بشر در گرو پیروی از آن‌هاست. حکومت از جمله وظایف و حقوق آنان می‌باشد و به همین خاطر تشکیل حکومت اسلامی از سوی امامان شیعه هدف آرمانی شیعیان و امامانشان بود؛ اما پس از رحلت نبی مکرم اسلام ﷺ امامان معصوم با گروه‌های مختلفی روبه‌رو شدند و یکی از این گروه‌ها دشمنانی بودند که قدرت سیاسی و رهبری جامعه را به دست گرفتند و ائمه، جناح مخالف به شمار آمده و همواره در اقلیت بودند؛ برای نمونه امیرالمؤمنین علیه السلام پس از بیست و پنج سال سکوت و مدارا، تنها

نزدیک به پنج سال حکومت کرد و حکومت امام حسن مجتبی علیه السلام نیز بیش از شش ماه دوام نیاورد.

امامان غالباً در حکومت حاکمان جور می‌زیستند و توانستند با در پیش گرفتن بهترین روش ممکن (با توجه به مصالح زمانشان) اسلام را حفظ کنند. امامان نه تنها خودشان بهترین رویکرد را با دشمنان اسلام اتخاذ می‌کردند، بلکه به شیعیان نیز آموزش می‌دادند که چگونه دشمنان برخورد نمایند و ما نیز در این کتاب به آموزش‌های ائمه به شیعیان خواهیم پرداخت.

با توجه به فراوانی توطئه‌های دشمنان، رویکرد امامان شیعه در برابر این توطئه‌ها را در قالب مواجهه با دشمنان سیاسی و دشمنان فرهنگی بیان خواهیم کرد، ضمن این که برای پربارتر شدن مطالب کتاب می‌بایست به شناسایی دشمنان و ویژگی‌ها و انواع مکر، حيله و توطئه‌های آنان نیز بپردازیم تا با ملل ناموت، برخی از این برخوردها آشنا شویم؛ زیرا به باور شیعیان، ائمه معصوم هستند و رفتار و کردار آنان حجت است و ایشان از هر کس دیگرین به نوع برخورد با دشمنان آگاه‌ترند.

باور شیعیان (که بر روایات و شواهد تاریخی و علمی استوار است) این است که امام معصوم چه با دشمنان پیکار نموده و چه تقیه کرده باشد در واقع با نوع مواجهه‌ی خود باعث حفظ اسلام گردیده است. آن‌گاه که تقیه لازم بوده اگر جنگ می‌کرد، اسلام و تشیع به مخاطره می‌افتاد و این نشانگر باور شیعیان است به این که امامان علیهم السلام بهترین

روش را در مواجهه با دشمنان زمانشان در پیش گرفته‌اند و این کتاب در صدد شناساندن انواع مواجهه‌ی فکری و عملی امامان شیعه با دشمنان سیاسی و فرهنگی است که ضمن شناساندن نوع مواجهه‌ی ائمه با دشمنان به دنبال تبیین علل متفاوت بودن آن نیز می‌باشد.

الگوی مواجهه با دشمنان

از مهم‌ترین اهداف این پژوهش، ارائه‌ی الگوهایی از نوع مواجهه‌ی فکری و عملی امامان شیعه با دشمنان است که آن‌ها را در پنج بُعد بررسی می‌نماییم.

۱. بعد سیاسی: یکی از مهم‌ترین بُعدهای زندگی ائمه در مواجهه‌ی با دشمنان، بُعد سیاسی است. بررسی این بُعد از زندگانی امامان، این نتایج را به دست می‌دهد:

الف) امیرالمؤمنین علیه السلام پس از رحلت جاسر رسول خدا صلی الله علیه و آله برای حفظ اسلام با دشمنان مدارا کرد؛ اما پس از رسیدن به حکومت، دیگر سکوت در برابر طاغیان را جایز نشمرد و با اصحاب - همان «ناکثین»، قاسطین و خوارج (مارقین) پیکار کرد.

ب) امام حسن مجتبی علیه السلام به دلایلی از جمله این که اگر علی علیه السلام معاویه قیام می‌کرد، حقیقت قیامش برای بسیاری از مردمی که معاویه فریشان داده بود، روشن نمی‌شد و قیامش ثمره‌ای نمی‌داشت با معاویه مدارا کرد.

ج) امام حسین علیه السلام نیز به همان دلایلی که برادرش با معاویه جنگ نکرد به مدارای با معاویه پرداخت، اما وقتی حقیقت یزید برای مردم آشکار

گردید و به عنوان خلیفه‌ی مسلمانان، آشکارا به فسق و فجور پرداخت، حضرت سکوت را جایز ندانست و بقای اسلام را در قیام علیه یزید تشخیص داد و با قیام خود اسلام را حفظ کرد.

د) امام سجاد (علیه السلام) تا امام حسن عسکری (علیه السلام) که در شرایط سیاسی مناسبی به سر نمی‌بردند و نیز به دلیل نداشتن یار کافی، ثمره‌ای در قیام خود علیه خلفاء ستمگر معاصرشان نمی‌دیدند، پس تقیه کرده، به شیعیان نیز دستور می‌دادند تقیه کنند و به عقیده‌ی ما اگر رفتار حکیمانه‌ی امامان این دوره نبود، شمار شیعیان بسیار محدود شده و با خطرهای جدی از سوی دشمنان مواجه می‌شدند.

ه) امام زمان (علیه السلام) نیز که پیامبر و امامان پیشین وعده‌ی ظهور او را داده بودند، برای این که از شر دشمنان در امان بماند و جان خود را تا روز ظهور حفظ کند، غیبت نمرد و خود را از دشمنان مخفی داشت. به عقیده‌ی ما، شیعیان تا ظهور امام زمان (علیه السلام) الگویی مناسب از امامان خود همواره می‌توانند بهترین شیوه مواجهه با دشمنان خود را داشته باشند و بتوان و با صلابت، خود را برای ظهور امام زمان (علیه السلام) آماده کنند.

۲. بُعد نظامی و امنیتی: امامان شیعه (علیهم السلام)، این الگو را به شیعیان خود دادند که اگر در بُعد نظامی از توان بالایی برخوردار نباشند و هیچ فایده‌ای در قیام علیه دشمنانشان متصور نبود، تقیه کنند و فعالیت‌های خود را پنهانی انجام دهند و آشکارا دست به تحرک نظامی نزنند و توجه دشمنان را به خود جلب ننمایند.

نکته‌ی دیگری که در این بُعد اهمیت فراوان دارد این است که در

بعد امنیتی اگر مانند دوران امام هفتم تا یازدهم این توانایی را داشتیم که از سوی افراد مخلص به دستگاه حکومتی دشمنان نفوذ کنیم؛ حتماً از این حربه به سود خود بهره گیریم تا افراد نفوذی ما بتوانند اخبار و دسیسه‌های دشمن را گزارش کنند و شیعیان را از مکر و نیرنگ دشمن پیش از وقوع آن حفظ کنیم.

۳. **بعد اقتصادی و مالی**، یکی از نیرنگ‌های دشمنان برای تضعیف شیعیان، تحت فشار قرار دادن آن‌ها از لحاظ اقتصادی است.

مذهب شیعه بر بعد اقتصادی و مالی به سبب حقوق شرعی، بهترین نظام موجود در جهان را داشته و دارد و امامان از طریق همین حقوق شرعی که از شیعیان دریافت می‌کنند، توانستند به وضعیت نیازمندان سر و سامان دهند؛ به ویژه زمانی که شیعیان مخلص با راهنمایی امامان در دربار حکومت دشمنان حضور داشتند و از این موقعیت به سود نیازمندان استفاده می‌کردند، البته کمک‌های مالی امامان، به شیعیان منحصر نمی‌شد و در موارد فراوانی امامان شیعه با کمک‌رسانی مالی به مخالفان جاهل، زمینه‌ی هدایت آنان را فراهم می‌کردند.

۴. **بعد اخلاقی**، یکی از مهم‌ترین ابعاد زندگی امامان و مواجعت آن‌ها با دشمنان، بعد اخلاقی ایشان است. امامان شیعه همواره از دشمنانی که دچار مشکل گشته و نیاز به کمک داشتند دستگیری می‌نمودند؛ برای نمونه امام سجاد علیه السلام از مروان بن حکم که از سرسخت‌ترین دشمنان اهل بیت بود، هنگام پناه آوردن به آن حضرت دستگیری کرد و به همسر و فرزندان‌ش پناه داد و نیز هنگامی که مأمون بر جلودی غضب می‌کند، امام

رضا علیه السلام با وجود این که او بر خود خشونت آمیزی با امام علیه السلام داشته، از مأمون برای او تقاضای عفو می‌کند.

نمونه‌ی این اخلاق بزرگوارانه‌ی امامان که دریای حلم، بردباری و جوانمردی هستند، بسیار است. آنان با رفتار خود در عمل نشان دادند که افراد فریب خورده‌ی دشمنان را دشمن نمی‌دانند و با آنان برخورد محبت‌آمیزی می‌نمایند و نمونه‌ی این گونه رفتارها برخورد امام دوم با مرد فریب خورده‌ی شامی است که موجب بیداری او از خواب غفلت شد. نمونه‌ی دیگر آن برخوردهایی است که از امام هفتم در این باره سر زد و ایشان به خاطر فراوانی فرو بردن خشم به «کاظم» ملقب گشت و نیز برخورد دیگر ائمه در این زمینه بهترین الگوی اخلاقی برای شیعیان است.

۵. دعا و نیایش: در زندگی روحی از امامان به مواردی برمی‌خوریم که خلیفه‌ی معاصر زمانشان قصد به قتل رساندن ایشان را داشت؛ اما به سبب دعا و نیایش به درگاه پروردگار و راه بردن به خداوند متعال از شر دشمنان محفوظ ماندند. این مسئله در مورد امام صادق علیه السلام با منصور عباسی فراوان دیده می‌شود و این بهترین الگو برای شیعیان است که هنگام ناامید شدن از تمام وسایل ظاهری، توجه به خالق متعال را فراموش نکنند.